

BISERICA FLĂMÂNDA DIN CÂMPULUNG, MONUMENT DE CULT
CREȘTIN ORTODOX CUNOSCUT ȘI SUB DENUMIREA DE
„BISERICA MIRESEI”

ROXANA DOROBANȚU-DINA*

Biserica Flămânda este așezată în partea de est a municipiului Câmpulung, pe platoul Dealului Flămânda de la care și-a împrumutat și denumirea. Vechimea ei se pierde în negura timpului, așa cum se identifică toate monumentele noastre de cult creștin ortodox, dar faima ei se datorează nu vechimii multisekulare, ci unui eveniment nefericit, întâmplat în urmă cu cca. opt decenii când o mireasă tânără, Margareta Ștefănescu, unica fiică a unei familii bogate din Câmpulung a fost accidentată mortal chiar în ziua nunții sale.

Înainte de a face „*recenzia*” acestei nenorocite întâmplări, să revenim la istoria locului, apelând la documentele păstrate, din cuprinsul cărora aflăm că prima biserică construită pe Dealul Flămânda, la altitudinea de 380 m. s-a făcut în anul 1765, cu cheltuiala lui Dumitru Roseti, ispravnic de Muscel în timpul domniilor lui Ștefan Racoviță și Scarlat Ghica.

Vechea pisanie a bisericii construită în anul 1765 avea următorul cuprins: „*În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin. Începutu-s-a această zidire, din temelie, a acestei sfinte și dumnezeiești biserici, unde se prăznuiește hramul Sfintei Înălțări a Domnului nostru Iisus Hristos și al Sf. Mare Mucenic Izvorântor de Mir, Dimitrie, prin osârdua și cheltuiala D-lui Dimitrie Hagi Marcu, biv vel paharnic, ispravnic fiind (prefect, n. ns.) al acestui județ, în zilele măriei sale Ștefan Racoviță, la leatul 1764, împodobindu-se cu toate zidurile împrejur, după cum se vede, și s-a săvârșit în zilele luminatului domn Scarlat Ghica voievoood, numindu-l „Schitul Mărculești” și l-au închinat metoh Sf. Mănăstiri Câmpulung, în egumenia Sf. Sale Chir Dositei arhimandrit, care a fost și îndemnător și ajutor la facerea acestui schit, împreună cu Apostol Izbășescu, biv vel clucer za arie, de aici din Câmpulung, care a fost și epistat (ispravnic, n. ns.) al acestui schit la leatul 1764”¹.*

* Școala generală Țițești, județul Argeș.

¹ Apostol clucer Izbășescu din Câmpulung, a avut moșie în lunca Mioveniului. Împreună cu soția sa Safta clucereasa, au avut patru copii: Stanca, Pavlache, Grigore și Ioniță. Grigore Apostolescu a avut moșie în Dărmănești, fiul său Emanboil Apostolescu fiind ctitorul bisericii actuale (1859-1863) din acest sat.

Clucereasa Safta, de la care provine numele satului „Clucereasa” a stăpânit moșia de la Mioveni-Racovița pe care a lăsat-o în stăpânirea fiului său Grigore Apostolescu, conf. Gheorghe Săvulescu, colonel farmacist, Comuna Colibași, județul Argeș, pagini de istorie, Pitești, 1973, pag. 65.

În actul de constituire a bisericii, devenită „*Schitul Mărculești*”, ctitorul său, Dumitru Roseti, ne dezvăluie și împrejurările în care a construit locașul sfânt în orașul de reședință a județului Muscel. Spune că la venirea sa ca ispravnic era obiceiul ca de Înălțarea Domnului să iasă egumenul mănăstirii Câmpulung, însoțit de călugări și de preoții de mir, pe vârful Dealului Flămânda, închipuind prin această ceremonie, evenimentul de pe Muntele Eleonului, de unde s-a înălțat la ceruri Mântuitorul. La slujba utreniei luau parte orașenii câmpulungeni, cu mic cu mare, în jurul unei cruci de piatră, ridicată din vechime de înaintași întru slava și cinstirea Înălțării Domnului nostru Iisus Hristos.

După slujbă urma o masă pentru săracii orașului, ca și pentru cei din împrejurimi, iar alături, într-un cadru mult mai festiv, se ospătau oficialitățile, boierii și negustorii.

Mișcat de frumusețea acestui obicei nedeic, ispravnicul Dumitru Roseti s-a hotărât să construiască, cu mijloace proprii, o biserică chiar pe platoul acestui deal, Flămânda, locul pentru viitorul locaș de cult fiind donat de către Anastasia Gogu, o jupâneasă bogată.

Disponând de fonduri și mână de lucru, puse la dispoziție de către autorități, construcția bisericii a fost realizată într-un singur an, astfel că în anul următor, 1765, locașul a fost sfințit chiar în ziua hramului său Înălțarea Domnului.

După sfințirea și darea în funcțiune a bisericii, ctitorul a hotărât ca din daniile primite din partea autorităților și a persoanelor înstărite din oraș, să se facă anual pentru familiile sărace următoarele binefaceri:

să se înzestreze în fiecare an câte trei fete sărace (două la Înălțare și una la Sf. Dimitrie) dându-se fiecareia dintre ele câte un rând de haine, o vacă cu lapte și să se cheltuiască cu căsătoria fiecareia câte 50 lei,

să se îmbrace câte cinci săraci pe an (trei la Înălțare și doi la Sf. Dumitru) cheltuindu-se cu îmbrăcămintea lor câte 10 lei de fiecare,

să se plătească un învățător pentru copiii săraci care vor frecventa școala, cu 20 lei pe an,

să se cheltuiască cu mâncarea și băutura săracilor, la cele două hramuri ale bisericii câte 20 lei pe an. Pentru a se asigura că cele hotărâte de el vor fi duse la îndeplinire pe toată perioada de funcționare, ctitorul, neavând copii, a pus schitul sub epitropia cumnatului său, vornicul Constantin Filipescu și a urmașilor săi.

Nu știm dacă și în ce măsură a fost respectat testamentul lăsat de ctitor pentru ajutorarea familiilor sărace din oraș, cert este că în timpul ocupației austriece (1788-1790) schitul de pe Dealul Flămânda a fost avariat, câțiva ani mai târziu fiind refăcut complet de către ctitorii săi.

Din păcate, mișcările seismice din anii 1802 și 1838, alunecările de teren și lipsa de responsabilitate a celor însărcinați cu păstrarea în bune condiții a ctitoriei lui Dumitru Roseti, a condus la deteriorarea completă a Schitului Mărculești.

A doua construcție a bisericii de pe Dealul Flămânda s-a început în anul 1873 chiar pe locul celei vechi, însă lucrarea nu a fost dusă la bun sfârșit din cauza alunecărilor de teren, fapt ce a făcut ca acestea să fie întrerupte timp de 13 ani, fiind reluate abia în anul 1886.

Din textul pisaniei păstrat în arhiva bisericii aflăm următoarele: „*Această sfântă și dumnezeiască biserică cu patronajul Înălțării Domnului și al Marelui*

Mucenic Dimitrie s-a restaurat din nou în locul celei vechi, care era fondată în anul 1765 de D-lui Roseti spătar, dotând-o cu multe bunuri pe care le mai posedă și în prezent, din al cărui venit s-a restaurat.

În anul 1873 s-a pus piatra de fundație de domnul Ion Iancu, primar al orașului Câmpulung și terminând-o de zidit și crăpând, s-a interupt lucrarea timp de 13 ani, devenind o ruină.

La anul 1886 Istrate Rizescu, primarul orașului, prin intermediul bunului său simț și cu votul unanim al d-lor consiliei comunale, începând iarăși lucrarea și terminând-o la 1890, sub arhipăstoria mitropolitului primat Iosif Gheorghian, s-a sfințit la 19 august 1890, de Inochentie Ploieșteanu, vicarul Sf. Mitropolii, preotul locului fiind Constantin Stănciulescu, iar pictor un anume Belizarie (Paraschivescu, n. ns.)”².

Cel de-al doilea imobil al bisericii Flămânda, construit între anii 1886-1890, avea forma de cruce, un altar mic cu o singură fereastră, tâmplă de lemn, ca și planșeul concav al Pantocratorului de deasupra naosului, întregul corp al clădirii fiind acoperit cu tablă. Deasupra pronaosului avea o sală pentru cor și turla de lemn care servea și de clopotniță.

Pictura realizată în ulei de pictorul Belizarie era (după cinci decenii) cojită pe alocuri, iar zidurile exterioare ale clădirii, ca și temelia din zid de cărămidă, bine arsă, aveau crăpături adânci, amenințând cu prăbușirea. În urma cutremurului din 10 noiembrie 1940, imobilul bisericii fiind serios avariata, a fost închis, iar în anul 1942 a fost demolat.

Biserica actuală de pe Dealul Flămânda (a treia în ordinea prezentată de documente) este cea mai nouă din zona Câmpulungului legendar, având o semnificație cu totul deosebită față de celelalte monumente de cult existente. Ea este unica biserică construită special pentru a omagia memoria unei tinere orășence din Câmpulung decedată în ziua cununiei sale. A fost zidită din temelie, din piatră de Albești, între anii 1938-1940 cu cheltuiala „*mult încercatului filantrop*” Gheorghe Ștefănescu din Câmpulung, în memoria unicei sale fiice, Margareta, decedată fulgerător în apropierea orașului Găești (unde are și o troiță ridicată) fiind victima unui accident rutier, când se întorcea de la București, unde avusese loc ceremonia religioasă.

Nefericitul accident s-a întâmplat în ziua de 24 septembrie 1936, o zi senină în care nimic nu părea că va umbri fericirea Margaretei Ștefănescu, fiica unică a unor orășeni bogați din urbea de reședință a Mușcelului. La vârsta de 26 de ani tânăra câmpulungeancă s-a căsătorit în București cu alesul inimii sale, fiul reputatului arhitect Ion Mincu. Automobilul cu care de deplasa de la București la Câmpulung a intrat în coliziune, în apropierea orașului Găești, cu un autocamion încărcat cu lemne. Mireasa a fost singura persoană care și-a pierdut viața în acest tragic accident, mirele împreună cu toți ceilalți care o însoțeau au scăpat teferi³.

² Teodor Bălan – Noi documente câmpulungene, Editura Tipografiei Mitropolit Silvestru, 1929, pag. 86.

³ Gurile rele au vorbit la vremea când s-a întâmplat nenorocirea, despre un blestem abătut asupra familiei fostului primar al orașului, Gheorghe Ștefănescu, care ar fi făcut avere dijmuid rațiile prizonierilor în timpul Primului Război Mondial. Documentar cunoaștem că bunicul său era astfel catalogat la 1829: „*Nicolae Ștefănescu, născut la Iași, 31 ani, treti logofăt, fiul pitarului Vasile Ștefănescu, șade în Câmpulung, are 4 pogoane de vie la Topoloveni și niște livezi cu fân și pomi la Godeni*” conf: I. C. Filitti, Catagrafie de toți boierii Țării Românești la 1829, în Revista Arhivelor, 1927-1929, vol. II, nr. 4-5.

Trupul neînsuflețit al miresei a fost înmormântat inițial în Cimitirul Bellu din București.

La puțin timp, nefericitul tatăl, și-a visat fiica implorându-l cu cuvintele: „*Nu mă lăsa singură în București, Fă-mi o casă pe deal și adu-mă înapoi la Câmpulung !*” În memoria fiicei sale, Gheorghe Ștefănescu a ridicat „*Biserica Miresei*” pe Dealul Flămânda.

Rămășițele pământești ale tinerei mirese, accidentată mortal în ziua nunții sale, au fost deshumate din Cimitirul Bellu și așezate în „*noua casă*” de pe Dealul Flămânda, așa cum îi ceruse în vis tatălui său. Alături de Margareta au fost înmormântați ulterior și părinții acesteia, Elena-Luiza și Gheorghe Ștefănescu.

Privită din depărtare, biserica de pe Dealul Flămânda pare o siluetă albă, cioplită în piatră de Albești și care, prin poziția ei, domină întreaga urbe de sub mușcele. Turla și zidurile sunt lucrate numai din piatră, fiind zidite cu multă măiestrie de către meșteri italieni.

Are o singură turlă pe pronaos și un pridvor deschis în formă de cruce, naosul și pronaosul fiind laminate de ferestre înalte și luminoase. Altarul este spațios și luminos. Catapetasma și strănile sunt lucrate numai în piatră de Albești, sculptată cu multă artă de către meșteri pricepuți în acest domeniu.

În anul 1948, după un deceniu de la punerea pietrei fundamentale, în ziua de 15 august, când se prăznuia cu tot fastul convenit Adormirea Maicii Domnului, patriarhul Justinian Marina a sfințit ctitoria de pe Dealul Flămânda, în prezența unui numeros public. De față se afla singur (soția decedase între timp) îmbătrânit și sărac, din cauza schimbărilor politice petrecute în țară, însuși ctitorul Gheorghe Ștefănescu, ale cărui oseminte odihnesc astăzi în acest sanctuar, alături de soție și fiică, sub cea de-a treia lespede de piatră din pronaos.

Din cuprinsul pisaniei dăltuită în piatră, deasupra ușii de la intrare aflăm următoarele: „*Această sfântă biserică cu hramul Adormirea Maicii Domnului ridicată-s-a din temelie între anii 1938-1940, prin osârdua și cheltuiala bunului creștin Gheorghe Ștefănescu din Câmpulung în memoria fiicei sale, Margareta, răpită de moarte năpraznică în ziua nunții ei și înmormântată în haina înfrumusețată de mireasă în interiorul bisericii. Vrednice de amintit sunt donațiile enoriașilor în frunte cu fostul preot Gheorghe Bănățeanu, succedat de noul preot paroh Marin Dona, precum și ale clerului muscelean și alți creștini binevoitori. Sfințitu-s-a acest măreț locaș în ziua de 10 octombrie 1948 de către Î.P.S. Patriarh Justinian. Dumnezeu să răsplătească*

A se avea în vedere „*Casa Ștefănescu*” în care este amenajat Muzeul de artă populară și etnografie din Câmpulung care, sigur a aparținut acestei familii care nu trebuie confundată cu cealaltă familie cu același nume, respectiv cea a celebrului fotograf Nicolae Teodor Ștefănescu. Despre acest personaj știm că era fiul lui Teodor Ștefănescu (1842-1909) ilustru profesor de contabilitate din București și vice guvernator al Băncii Naționale a României.

În jurul anului 1900 Teodor Ștefănescu a cumpărat o vilă în Câmpulung, pe strada Matei Basarab, nu departe de Cercul Militar. Din căsătoria sa cu Sevastița, verișoara pictorului Nicolae Grigorescu, Teodor Ștefănescu a avut 9 copii, unul dintre aceștia fiind Nicolae Th. Ștefănescu.

Deși bucureștean prin origine, Nicolae Th. Ștefănescu s-a stabilit, în anul 1944, în Câmpulung și a locuit în vila cumpărată de tatăl său, aproape de „*Parcul Ștefănescu*” donat de tatăl său primăriei orașului.

A decedat în anul 1953, conf. Adrian Săvoiu – Câmpulung Muscel, scriinul cu amintiri, Editura ARS DOCENDI. ediția a doua, 2008, pag. 175-176.

jertfele tuturor precum și ostenelele celor ce vin să se roage aici cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste, Amin !”

Frumusețea interioară și exterioară a monumentului de cult de pe Dealul Flămânda s-a făcut cu multă artă și dăruire de către cei ce s-au străduit să lase posterității o bijuterie arhitectonică chiar în acele vremuri tulburi din perioada și după cel de-al Doilea Război Mondial.

Arhitectul bisericii de pe Dealul Flămânda a fost Gheorghe Cantacuzino care, moldovean fiind, a dat locașului o atență asemănare cu bisericile moldovenești.

Pictura bisericii a fost realizată de Gheorghe Popescu din București, care, împreună cu echipa sa a executat pictura în frescă, în stilul neobizantin, între anii 1945-1946.

Prin arhitectura sa biserica Flămânda este socotită un măreț monument arhitectural, iar prin așezarea de pe Dealul Flămânda formează un punct de atracție pentru turiștii dornici de cunoaștere a istoriei și a frumuseților acestor locuri ca și pentru credincioși.

FLĂMÂNDA CHURCH AKA "THE CHURCH OF THE BRIDE" FROM CÂMPULUNG, A CHRISTIAN ORTHODOX MONUMENT

Abstract

Flămânda Church, set in the east of Câmpulung, on the plateau of Flămânda Hill that also gives its name, is very old, like all our Christian orthodox monuments. Its fame is not due to its age but to an unfortunate event that happened eight decades ago when a young bride, Margareta Ștefănescu, the only daughter of a rich family from Câmpulung was deadly injured in the very day of her wedding.

The church is considered an architectural monument; its position on Flămânda Hill represents a sight for those who want to know the history & the beauty of these places, as well as for the believers.